

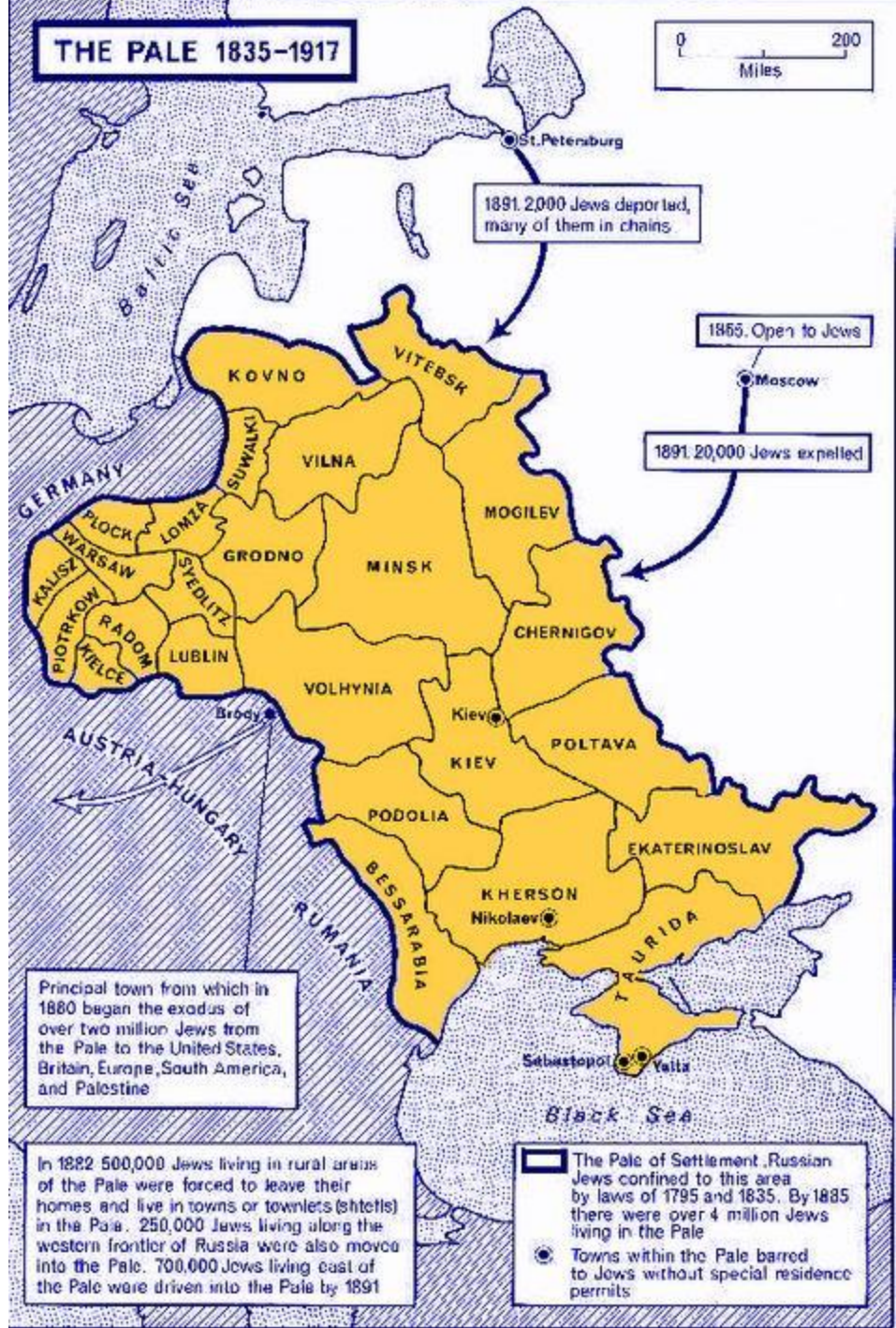
HVORDAN MIN MOR OVERLEVDE HOLOCAUST

**Nei til EUs
kvinnekonferanse**

11. November 2023

Lill Fanny Sæther
lills@ther.oslo.no

Antisemittismen i Tsar-riket på 1800-tallet

Jødene måtte betale høyere skatter enn andre.

Jødiske gutter og menn hadde lengre militærtjeneste.

Forbud mot å ta annet enn innrapportert arbeid/yrke.

Det var forbudt for jøder å arbeide i statsadministrasjonen.

Jøder var utelukket fra flere yrker og adgangen til høyere utdanning var begrenset.

Pogromer fra ca. 1881.

NEWRY
ca. 1890

Arbejderboliger i Manchester ved forrige århundreskifte

Hotell Nidaros hvor Joseph skrev seg inn i gjesteprotokollen i 1912 som påbudt i Lov av 1901 om 'Anmeldelse av reisende og fremmede'.

TRONDHEIM 1912 - 1928

Olav Tryggvasons
gate 2 B i
Trondheim

Alle fem barna i
Trondheim ca. 1920.
Sadie Miriam sitter
foran til venstre.
Stående bak fra
venstre den yngste,
Harry Isidor, Else og
Abraham Simon. Den
nest yngste, Esther
sitter foran til høyre.
De to yngste var
norske statsborgere.

**Ullevålsveien 97
til høyre
ca. 1900**

**En leilighet i 4.
etg. var familiens
hjem fra 1938
til mormors
død i 1970
med unntak av
2 ½ år under
krigen**

Mor med venner 1930 tallet

Den Kongelige norske Regjerings Justis- og Politidepartement

Gjør vitterlig, at departementet i medhold av lov om norsk statsborgerrett m. m. av 21de april 1888 § 3, jfr. lover av 27de juli 1896 (no 4) og 29de mars 1900 og kongelige resolusjoner av 11te juni 1888 og 11te oktober 1918 har bevilget

Mormor og morfar og mors yngste bror ble norske statsborgere i 1937. Den yngste søsteren hadde blitt norsk borger året før. Mor og den eldste søsteren beholdt sine britiske statsborgerskap.

Tabellen illustrerer lovene som ble vedtatt i Nürnberg i 1935, to år etter at Hitler kom til makten i Tyskland. De var klart antisemittiske og rasistiske og definerte hvem som var hel-, halv- og kvart-jøde avhengig av antallet jødiske besteforeldre.

Giftsmål mellom jøder og ikke-jøder ble forbudt i Tyskland, og bare de som ble definert som tyskere eller «tilsvarende» kunne være statsborgere i landet.

Norsk uvilje mot å ta imot flyktninger

Nürnberglovene gjorde at en allerede stor flyktningstrøm økte ytterligere. I 1938 var det ca. 600 000 flyktninger i Tyskland og ca. fem millioner i Øst-Europa.

Myndighetene og befolkningen i Norge visste hva som foregikk.

Nürnberglovene fikk store oppslag i norsk presse.

Krystallnatten, bokbål, restriksjonene pålagt jødene og fangeleirene var omtalt i aviser og radio.

Myndighetene ble holdt løpende orientert av sine utenriksstasjoner om de forverrede forholdene.

Norske myndigheter fortsatte allikevel å føre en restriktiv flyktningpolitikk.

Anden verdenskrig bryter ut i Norge 9. april 1940

**Tyske soldater marsjerer opp Karl
Johans gate.**

**Antisemittismen settes i system
og blir legitim.**

Spørreskjema

for

jøder i Norge

fra

Oslo politidistrikt.

Etternavn Moerdel,
(For kvinner også pikenavnet)

Samtlige fornavn Elsie,
(Bruksnavnet understrekes)

Født (sted, datum, år) Newry, 18-8-09 I hvilket land Irland

Privatadr. (gt., nr., by) Allevålsveien 97 IV Oslo

Privatlif.

Nuværende religionssamfund Mosaiske Siden når alltid

Tidligere religionssamfund

Familieforhold: (Ugift, gift, enkestand, skilt) u gift

For- og etternavn på ektefellen

(For kvinner pikenavnet)

Ektefellens fødested, datum og år

Har ektefellen jødisk innslag i familien?

Antall barn:

(Navn) (Alder) (Oppholdssted)

Nuværende erhvervsyrke Ekspeditrice Selvstendig? Ja/Nei

Yrke av fag Ekspeditrice

Event. byrker Nei

Teoretisk og praktisk utdannelse Følkeskole, middelskole, 1 årig
handelsgymnasium

Militær utdannelse

Offentlige tillitshverv ingen

Medl. av fagl. organisasjoner før ingen

Medl. av fagl. organisasjoner nu ingen

Medl. av andre foreninger og organisasjoner ingen

Har De vært frimurer? nei Fra

Hverv

Nasjonalitet Irsk Statsborgerskap Britisk

Når kom De til Norge August 1911

Siste oppholdssted utenfor Norge Newry, Irland

my daughter and I were standing at
the window watching him going down
the way to the hospital, sad and lonely,
he went to say good bye to his sick
father, his father could hardly speak
to him as he had operation the day
before, no one could not realize the
parting with his father, both were crying
and could speak, so ^{he} went to the
barrack and reported himself like
hell, so then I was compelled to
report myself every day to the
barracks, this was Friday

had any money I say said nice and
quietly that I have no money so
they then ask me where my husband
and Harry was, I told him my
husband was ill he just a had
operation so they could not assist
him so they ask for my son, I said
he was out in Country working
thinking he might escape from
begin arrested, but nothing helped
the police said we must for him
up to come til Oslo and report him
self and if he made his way to

all he said we are compelled
to him up, so we found him in
come home on Friday morning
12 clock with his best pal a nice
Norwegian young man, so my heart
broke when I saw his sad and
face he done his best to he
usage he had some breakfast
and his cloths and his pal pac
subject and then he parting

Sider fra mormors dagbok fra 26. oktober 1942
da Harry Isidor ble arrestert

I dagboken er det også opptegnelser fra
arrestasjonen av kvinnene en måned senere.

Mors to yngste søsken, Esther og Harry Isidor, som var hhv. 28 og 24 år i 1942.

26. november 1942 forlot MS Donau Oslo med 532 mennesker om bord, 302 menn, 188 kvinner og 42 barn. Den yngste var fire måneder, den eldste 80 år.

Til sammen ble 772 jøder deportert fra Norge høsten 1942 og våren 1943. Bare 38 menn overlevde og kom tilbake til Norge. Over halvparten av den jødiske befolkningen kom ikke tilbake.

Bare fem
av de som
var til
stede i
dette
selskapet i
juni 1942
overlevde
holocaust.
De andre
ble
deportert,
også de to
barna.

L. H. H. H.

HER BODDE
ESTHER MENDEL
FØDSELSÅR 1914
DEPORTERT 1942
AUSCHWITZ
DREPT 1. 12. 1942

HER BODDE
HARRY ISIDOR
MENDEL
FØDSELSÅR 1918
DEPORTERT 1942
AUSCHWITZ
DREPT 1. 12. 1942

271

Legeserklæring for syke jøder.

Navn M e n d e l, Josef, 12.5.83.
Yrke Adr. Ullevåls veien 97. IV.

- 1. Diagnose Hernia inguinales. bilat.
- 2. De viktigste symptomer og objektive funn Stort høyresidig
lyskebrokk, lite venstresidig. Dessuten vannlatningsbesvær.
- 3. Når tok sykdommen til For 1 år siden.
Når søkte jøden lege Kort før innleggelsen
Når ble jøden lagt inn på sykehus 28/10-42
- 4. Er jøden tidl. behandlet for sykdom av samme årsak (oppgi i så fall når) Nei.
- 5. Hvilken behandling anses nødvendig Radikal operasjon (29/10-42)
Trenger jøden stadig tilsyn av lege Noen uker fremover
- 6. Hvor lang tid vil sykdommen trolig ta Noen uker.
Hvor lang tid vil sykehusoppholdet vare Noen uker.
- 7. Foreligger det aggravasjon eller simulasjon Nei.

Stempel.

Ullevål, III avd. den 13/11.... 1942.

.....
Legens adresse.

.....
Legens underskrift.

Kan heles om 14 dager - 2/13

Carl Fredriksens transport

Alf og Gerd Pettersen

Innbolisten fra 1942 viser noe av familiens eiendeler inkludert spisestuemøblementet som ble reddet fordi det tilhørte mor. Påskriften med piler opp til andre stoler og bord sier, «*Det holdt jødens frue tilbake, hun hadde fjernet møblene.*»

På side 2 står det oppført som befant seg på soverommene og i entreen, inkludert en paraply verdt 5 kroner.

Bo: H.I. og Josef Mendel.

Bohestyrer: K. Wangen.

U T S K R I F T

av

registreringsprotokoll for inndratte jødiske formuer.

cc000

År 1943 7. januar ble holdt takstforretning i Ullevålsvn. 97 til registrering av eiendeler etter H. Isidor og Josef Mendel.

Som skjønnsmann og vitne E. Hansen, forretningen ble ledet av H. Skolem.

Der ble registrert:

I Stuen:

1 møblement, 1 bord, 6 stoler, 2 armstoler, buffet og anretning	kr.	200,-
✓ 1 lite bord	✓ "	3,-
✓ 1 bokskap	✓ "	30,-
✓ 1 veggur	✓ "	75,-
✓ lysekrone	✓ "	15,-
✓ bordlampe	✓ "	5,-
✓ div. prydgjenstander	✓ "	20,-
✓ 1 divan m/teppe, 2 puter	✓ "	10,-

Stue: (soveværelse)

✓ 1 divan	✓ "	5,-
✓ 2 jernsenger	✓ "	15,-
✓ 3 bord	✓ "	12,-
✓ 5 stoler	✓ "	25,-
✓ 1 kurvsofa	✓ "	2,-
✓ 1 garderobeskap	✓ "	10,-
✓ 1 lite skap	✓ "	2,-
✓ 1 lampe	✓ "	1,-
✓ div. bilder i begge rom	✓ "	8,-
✓ 1 bordlampe	✓ "	2,-

Kjøkkenet:

1 komfyr, el.	"	40,-
1 gassapparat	"	6,-
2 bord, 3 taburetter	"	4,-
✓ 1 skap	"	0,50
div. kjøkkentøy	"	10,-

kr. 500,50

*Det er alle
saken for tilbake med
hvor langt tilbake*

Henning Kleven var verkstedarbeider på Akers Mek og leieboer hos mine besteforeldre i seks år. Via bakgården smuglet han ut mange av familiens verdifulle gjenstander i tillegg til bilder og dokumenter. Dette var strengt forbudt.

Mormor besøkte ham og hans kone, Anna, bare tre dager etter at de kom hjem i juli 1945.

De holdt kontakten i alle år etter krigen.

Mor bidro til at minst fem mennesker ble reddet unna nazistene i tillegg til seg selv.

Det kan ha vært flere.

Hun var med i den kommunistiske motstandsbevegelsen.

46 Englands
 Street
 Stockholm
 1700
 My dear Mr. ...
 I have received your letter
 and am glad to hear
 that you are well
 and hope you will
 continue to be so
 for some time to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come

I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come

I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come

I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come
 I am glad that you
 are well and hope
 you will continue to
 be so for some time
 to come

Bartholine Eufemia "Effi" Leganger.

Tove Filseth.

I tillegg: Andrea «Molla» Ording, gift Meyer.

Mor reddet livet, til tross for manges unnfallenhet og noens krigsforbrytelser, fordi hun var britisk statsborger og usedvanlig kunnskapsrik og modig.

Noen nordmenn var heltemodige og villige til å risikere livet for å redde andre.

Det nøytrale Sverige tok betingelsesløst imot flyktninger fra Norge, også jøder, fra høsten 1942.

Hvorfor snakke om holocaust 80 år etter?

Fremvekst av ny-nazisme, høyre-ekstremisme, antisemittisme, muslimhat og rasisme i Europa, inkludert i Norge.

Paralleller til utviklingen i Europa i årene før andre verdenskrig.

Mange spredte fordommer og konspirasjonsteorier om jødene i Norge i mellomkrigstida. Nå rammes også andre som er «annerledes».

Ideologien, fordommene og rasismen er de samme og omfatter bl.a. jøder, muslimer, samer og mennesker med en annen hudfarge enn «oss».

Vi må aldri glemme! Det må ikke skjer igjen!

Jeg håper boken vil være et lite bidrag til at flere får opp øynene for at historien kan gjenta seg, om ikke vi alle tar et ansvar for å hindre at fordommer, rasisme og hat får blomstre.

*”Ogräset växer och frodas
Så slipa och vässa din kniv
Om du låter det spridas med vinden
över världen
Får du plikta för din tvekan med ditt
liv.”*

”Valet”, Mikael Wiehe

Tusen takk for
oppmerksomheten!
Takk for meg!

lills@ther.oslo.no